

Larsmo kommuns lärstig för hållbarhet

Larsmo kommuns lärstig för hållbarhet

årskurs
1-9

Målet med den här lärstigen är att ge elever kunskaper, färdigheter och attityder som hjälper dem att bli aktörer för en hållbar vardag och framtid, själva och tillsammans.

Den här lärstigen är för elever i åk 1-9. Den är en del av [den regionala standardlärstigen](#) i Jakobstads- och Karlebyregionen - från åk 1 till gymnasiet - utgående från [GreenComp](#) (som ger verktyg för att nå hållbarhetsmålen i Agenda 2030). Här kopplar vi ihop målen i de nationella läroplansgrunderna med materialtips och kompetenser från GreenComp och ger lärare verktyg för att planera sin undervisning om och bedömning av hållbarhetskompetens.

Larsmos lärstig sammanställdes (02/2024) av Ida Morgenstern, Julia Sundkvist, Karin Kronholm, Kari Rönnqvist, Sara Ray och Sofia Smedlund inom projektet Gröna Stigen (09/2022-05/2024). I processen medverkande också Andreas Hjulfors och Catrine Gädda.

Lärstig för åk 1

Åk 1

1. Värdesätta hållbarhet

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo9 inspirera eleven att **berätta och uttrycka sina åsikter** och beskriva sina upplevelser i tal, bild och skrift.

Om3 stödja eleven att utveckla **känsla för miljön** och handleda eleven att agera på ett hållbart sätt i närmiljön och i skolan.

Re8 ge eleven möjligheter att öva sig att **framföra och motivera sina åsikter** samt att lyssna på och förstå olika åsikter.

Definition:

Att reflektera över personliga värderingar, identifiera och förklara hur värderingar varierar mellan människor och över tid, och samtidigt kritiskt utvärdera i vilken utsträckning dessa värderingar stämmer överens med hållbarhetsvärderingar.

Eleven:

- identifierar värderingar och uttrycker egna.
- tar ställning i olika hållbarhetsfrågor.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Dagliga diskussioner i samlingen
- Klassens/skolans trivselregler
- Ställningstagande genom olika värderingsövningar såsom t.ex. linjen, fyra hörn:

<https://docs.google.com/presentation/d/11V6jQnjRYmJWxRkGxKQySXRBBUAjpuuwlGmlyyqIKEM/edit?usp=sharing>

Åk 1

2. Stödja rättvisa

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo14 handleda eleven att **uppskatta** sin **egen och andras kultur** och språk samt **kulturell mångfald**, ge eleven möjlighet att bekanta sig med olika former av barnkultur och sporra eleven att producera kultur tillsammans med andra.

Bk11 stödja eleven att **beakta det kulturella mångfaldet** och hållbar utveckling i sitt bildskapande.

Re6 vägleda eleven att **handla rättvist**, leva sig in i andras situation och att respektera andras tankar och övertygelser samt mänskliga rättigheter.

Att stödja jämlikhet och rättvisa för nuvarande och kommande generationer och dra lärdom av tidigare generationer i syfte att främja hållbarhet.

Eleven:

- respekterar, förstår och uppskattar olika kulturer.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Direkt anknytning till Handlingsplanen för skoltrivsel och mobbningsförebyggande
- Serien Ugglan och kompisproblemet
- Känslor

Åk 1

4. Systemtänkande

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Om7 handleda eleven att mångsidigt **beskriva, jämföra och klassificera** organismer, livsmiljöer, fenomen, **material** och situationer samt namnge dessa.

Om12 handleda eleven att **strukturera omgivningen**, den mänskliga verksamheten och fenomen som förekommer i den med hjälp av begrepp inom de olika ämnesområdena i omgivningslära.

Ma4 handleda eleven att utveckla förmågan att **dra slutsatser** och lösa problem.

Att se hållbarhetsproblem från olika sidor. Problemen granskas ex. utgående från tid, plats och sammanhang. Vet att varje mänsklig handling har miljömässiga, sociala, kulturella och ekonomiska konsekvenser.

Eleven:

- ❑ känner till olika materialprocesser t.ex. från jord till bord, återvinning, återanvändning och kompostering.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- ❑ Vilken ska bort
- ❑ "Skräp eller skatt" ute i naturen:

<https://docs.google.com/document/d/1gIXc7j1qjie6pY3mXOJObMMs6vZPLHqoTIGZ51QUpsv/edit#heading=h.7dlbfypknfu>

Åk 1

3. Främja naturen

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Om3 stödja eleven att **utveckla känsla för miljön** och handleda eleven att agera på ett hållbart sätt i närmiljön och i skolan.

Om4 handleda eleven att **undersöka**, röra sig och göra utflykter i sin **närmiljö**.

Gy3 stärka de grundläggande motoriska färdigheterna (balans- och rörelseförmåga, förmåga att hantera redskap), så att eleven lär sig att anpassa dem i **olika lärmiljöer**, i olika situationer och under **olika årstider**.

Re7 handleda eleven att tänka etiskt och att inse vad det innebär att **ta ansvar** för sig själv, sin grupp, miljön och **naturen**.

Att inse att människan är en del av naturen, att respektera andra arters och naturens behov och rättigheter i syfte att återställa och återskapa sunda och motståndskraftiga ekosystem.

Eleven:

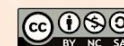
- bryr mig om naturen.
- rör mig i naturen.
- upptäcker naturens mångfald.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Utomhuspedagogik
- Omgivningslära
- Gymnastik, grundläggande motoriska färdigheter i olika miljöer
- Lära sig ta ansvar

Lärstig för åk 2

Åk 2

1. Värdesätta hållbarhet

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo9 inspirera eleven att **berätta och uttrycka sina åsikter** och beskriva sina upplevelser i tal, bild och skrift.

Om3 stödja eleven att utveckla **känsla för miljön** och handleda eleven att agera på ett hållbart sätt i närmiljön och i skolan.

Re8 ge eleven möjligheter att öva sig att **framföra och motivera sina åsikter** samt att lyssna på och förstå olika åsikter.

Definition:

Att reflektera över personliga värderingar, identifiera och förklara hur värderingar varierar mellan människor och över tid, och samtidigt kritiskt utvärdera i vilken utsträckning dessa värderingar stämmer överens med hållbarhetsvärderingar.

Eleven:

- identifierar värderingar och uttrycker egna.
- tar ställning i olika hållbarhetsfrågor.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Dagliga diskussioner i samlingen
- Klassens/skolans trivselregler
- Ställningstagande genom olika värderingsövningar såsom t.ex. linjen, fyra hörn:

<https://docs.google.com/presentation/d/11V6jQnjRYmJWxRkGxKQySXRBBUAjpuuwlGmlyyqIKEM/edit?usp=sharing>

Åk 2

2. Stödja rättvisa

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo14 handleda eleven att **uppskatta** sin **egen och andras kultur** och språk samt **kulturell mångfald**, ge eleven möjlighet att bekanta sig med olika former av barnkultur och sporra eleven att producera kultur tillsammans med andra.

Bk11 stödja eleven att **beakta det kulturella mångfaldet** och hållbar utveckling i sitt bildskapande.

Re6 vägleda eleven att **handla rättvist**, leva sig in i andras situation och att respektera andras tankar och övertygelser samt mänskliga rättigheter.

Att stödja jämlikhet och rättvisa för nuvarande och kommande generationer och dra lärdom av tidigare generationer i syfte att främja hållbarhet.

Eleven:

- respekterar, förstår och uppskattar olika kulturer.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Direkt anknytning till Handlingsplanen för skoltrivsel och mobbningsförebyggande
- Serien Vara vänner
- Känslor

Åk 2

4. Systemtänkande

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Om7 handleda eleven att mångsidigt **beskriva, jämföra och klassificera** organismer, livsmiljöer, fenomen, **material** och situationer samt namnge dessa.

Om12 handleda eleven att **strukturera omgivningen**, den mänskliga verksamheten och fenomen som förekommer i den med hjälp av begrepp inom de olika ämnesområdena i omgivningslära.

Ma4 handleda eleven att utveckla förmågan att **dra slutsatser** och lösa problem.

Att se hållbarhetsproblem från olika sidor. Problemen granskas ex. utgående från tid, plats och sammanhang. Vet att varje mänsklig handling har miljömässiga, sociala, kulturella och ekonomiska konsekvenser.

Eleven:

- känner till olika materialprocesser t.ex. från jord till bord, återvinning, återanvändning och kompostering.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Varifrån kommer maten
- Återvinning
- Kategorisering

Åk 2

11. Kollektivt handlande

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo2 stödja eleven i att utveckla sitt språk och sin fantasi, **kommunikations- och samarbetsförmåga** genom att erbjuda möjlighet för eleven att delta i olika kommunikationssituationer och bli bekant med normerna för dessa.

Fi3. Eleven lär sig **samarbeta** och fungera i grupp med andra.

Om9 handleda eleven att på ett mångsidigt sätt bekanta sig med vardagsteknik samt uppmuntra eleverna att **tillsammans** pröva, upptäcka, bygga och skapa nytt.

Bk5 uppmuntra eleven till långsiktigt bildskapande arbete, både självständigt och **tillsammans med andra**.

Att agera för förändring i samarbete med andra.

Eleven:

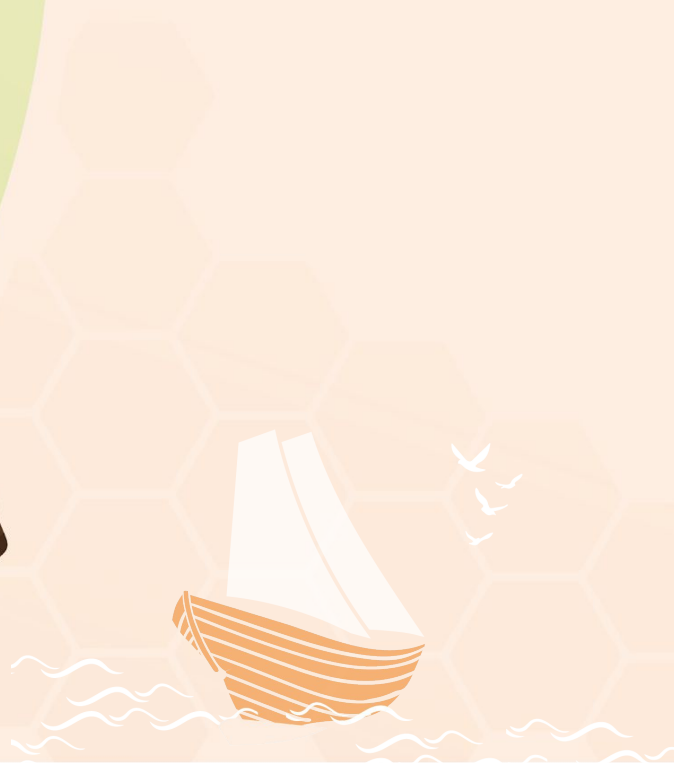
- vågar prata i grupp.
- lyssnar och bidrar med egna förslag och idéer i hållbarhetsfrågor.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Samarbetsövningar
- Dagsrutiner, trivselregler
- Socialt samspel
- [Övning om det ekologiska handavtrycket](#) i Lilla miljöångestguiden (s.13). Under övningen är det möjligt att diskutera utgående från dessa bilder: [ekologiskt handavtryck](#) och [ekologiskt fotavtryck](#).

Lärstig för åk 3

Åk 3

8. Anpassningsförmåga

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Om10 Eleven agerar i olika roller och kommunikationssituationer i gruppen. Eleven uttrycker sig själv och lyssnar på andra. Eleven **identifierar, uttrycker och reglerar sina känslor**.

Hi7 Eleven uppfattar **förändringar och deras innebörd för olika människor** och **förstår hur samma förändringar har kunnat få olika innebörd för olika människor**.

Gy8 Eleven arbetar tillsammans med alla och kan **reglera sina handlingar och känslouttryck** i gymnastiksituationerna.

Mu3 uppmuntra eleven att kroppsligt uttrycka musik, bilder, berättelser och **känslor** genom rörelse.

Att hantera omställningar och utmaningar i komplexa hållbarhetssituationer. Att fatta beslut som berör framtiden i situationer som kännetecknas av osäkerhet och risk.

Eleven:

- ser orsaker bakom känslor.
- övar på att klara av förändringar i vardagen.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Mielikörkort: <https://oppi.mieli.fi/mod/book/view.php?id=14024>
 - självkännedom och styrkor
 - kompisfärdigheter
 - känslofärdigheter

Åk 3

12. Individuell handlingsförmåga

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Re10 Eleven utvecklar sin förmåga att **utvärdera sina val** och reflektera kring de värden som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en hållbar framtid.

Livs10 Eleven vet att det finns internationellt överenskomna mål för hållbar utveckling. Eleven kan **agera ansvarsfullt** i sin omgivning.

Saml 8 Eleven lär sig att förstå grunderna för sin egen penninganvändning och sina egna konsumtionsval samt färdigheter som anknyter till dem.

Bk11 Eleven **beaktar perspektiv** som anknyter till kulturell mångfald och **hållbar utveckling** när hen uttrycker sig i bild.

Om4 Eleverna bekanta sig också med de rättigheter och skyldigheter som gäller då de rör sig i sin omgivning.

Att identifiera den egna hållbarhetspotentialen och aktivt bidra till att förbättra framtidsutsikterna för lokalsamhället och planeten.

Eleven:

- agera på ett hållbart sätt.
- är medveten om sina rättigheter och skyldigheter.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Mielikörkort: <https://oppi.mieli.fi/mod/book/view.php?id=14024>
 - självkänedom och styrkor
 - kompisfärdigheter
 - känslöfärdigheter

Lärstig för åk 4

Åk 4

12. Individuell handlingsförmåga

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Re10 Eleven utvecklar sin förmåga att **utvärdera sina val** och reflektera kring de värden som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en hållbar framtid.

Livs10 Eleven vet att det finns internationellt överenskomna mål för hållbar utveckling. Eleven kan **agera ansvarsfullt** i sin omgivning.

Saml 8 Eleven lär sig att förstå grunderna för sin egen penninganvändning och sina egna konsumtionsval samt färdigheter som anknyter till dem.

Bk11 Eleven **beaktar perspektiv** som anknyter till kulturell mångfald och **hållbar utveckling** när hen uttrycker sig i bild.

Om 4 Eleverna bekantar sig också med de rättigheter och skyldigheter som gäller då de rör sig i sin omgivning.

Att identifiera den egna hållbarhetspotentialen och aktivt bidra till att förbättra framtidsutsikterna för lokalsamhället och planeten.

Eleven:

- agera på ett hållbart sätt.
- är medveten om sina rättigheter och skyldigheter.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Mielikörkort: <https://oppi.mieli.fi/mod/book/view.php?id=14024>
 - självkännedom och styrkor
 - kompisfärdigheter
 - känslöfärdigheter
- Värdegrunden
- Ordningsregler

11. Kollektivt handlande

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo2 Eleven lär sig iakttä hur egna språkliga och kommunikativa val inverkar i kommunikationssituationer i grupp och **ta hänsyn till andra gruppmedlemmar.**

Fi5 Eleven lär sig att berätta om mål för sina studier i finska. Eleven lär sig att **samarbeta och delta i gruppens aktiviteter** på ett sätt som motiverar till att lära sig **tillsammans.**

MoFi4 Eleven lär sig att berätta om mål för sina studier i finska. Eleven lär sig att **samarbeta** och fungera i grupp på ett sätt som motiverar till att lära sig tillsammans.

En5 Eleven lär sig att berätta om målen för sina studier i engelska. Eleven **lär sig att samarbeta** och delta i gruppens aktiviteter på ett sätt som motiverar till att lära sig tillsammans.

Om7 Eleven förstår användningen och betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar, hur de fungerar och används samt **prövar, upptäcker och skapar nytt tillsammans med andra.**

Bk5 Eleven lär sig att målmedvetet utveckla sitt visuella uttryck **självständigt och i samarbete.**

Gy8 Eleven **arbetar tillsammans med alla** och kan reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationerna.

Att agera för förändring i samarbete med andra.

Eleven:

- planerar och genomför gemensamt påverkansarbete.
- tar hänsyn till andra gruppmedlemmar.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Mielikörkort: <https://oppi.mieli.fi/mod/book/view.php?id=14024>
 - självkännedom och styrkor
 - kompisfärdigheter
 - känslofärdigheter
- Värdegrunden
- Ordningsregler

Lärstig för åk 5

Åk 5

5. Kritiskt tänkande

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Mo7 Eleven lär sig att **söka information, använda mångsidiga informationskällor** och **bedöma informationens tillförlitlighet**.

Om14 Eleven **hämtar tillförlitlig information**, uttrycker på ett motiverat sätt olika synpunkter samt **tolkar** och **kritiskt bedömer informationskällor och synvinklar**.

Hi2 Eleven **känner till** olika historiska **källor**.

Sam17 Förmåga att **uppfatta** olika **värderingar, perspektiv** och **syften**.

Att utvärdera information och argument, identifiera antaganden, ifrågasätta status quo och reflektera över hur personlig, social och kulturell bakgrund påverkar tänkande och slutsatser.

Eleven:

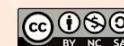
- motiverar sina åsikter.
- skiljer på fakta och åsikt.
- använder olika källor.
- identifiera normer.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Grupparbete med källhänvsining
- Tillförlitlighet
- Mieli
- Debattövningar

Lärstig för åk 6

Åk 6

7. Framtidskompetens

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Om3 Eleven utvecklar sin **miljömedvetenhet, agerar** och **påverkar** i sin miljö och i olika sammanhang för att **främja** hållbar utveckling. Eleven förstår betydelsen av hållbar utveckling för sig själv och för världen. (vitsord 9 Eleven ger motiverade exempel på **faktorer som utvecklar** och **hotar en hållbar framtid**).

Om7 Eleven förstår användningen och betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar, hur de fungerar och används samt prövar, upptäcker och **skapar nytt tillsammans med andra**.

Re10 Eleven utvecklar sin förmåga att **utvärdera sina val** och **reflektera kring de värden** som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en **hållbar framtid**.

Att skapa alternativa hållbara framtidsvisioner genom att föreställa sig och utveckla alternativa scenarier. Att identifiera åtgärder som behövs för att förverkliga en önskvärd hållbar framtidsvision.

Eleven:

- kan föreställa sig alternativa, hållbara framtidsscenarier som bygger på hållbarhetsvärderingar.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Konsumentval
- "Slit och släng" eller reparera / återanvända
- Företagsbyn
- Tända stjärnor

Lärstig för åk 7

Åk 7

4. Systemtänkande

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Bi1 Eleven fördjupar sina färdigheter om **ekosystemens grundstruktur och funktion**.

Bi6 Eleven förstår betydelsen av **bioekonomi** och **ekosystemtjänster**.

Ge4 Uppmuntra eleven att **reflektera** över **samspelet** mellan **människan** och **naturen** samt att förstå betydelsen av en **hållbar användning av naturresurser**.

Ge4 Eleven förstår betydelsen av att **bruka naturresurser hållbart**.

Ke4 Eleven förstår betydelsen av kemi för att bygga en hållbar framtid samt utvärderar sina egna val med tanke på en **hållbar användning av naturresurser och livscykeln** hos en produkt. (se även FY4)

Fortsätter på nästa sida.

Att se hållbarhetsproblem från olika sidor. Problemen granskas ex. utgående från tid, plats och sammanhang. Vet att varje mänsklig handling har miljömässiga, sociala, kulturella och ekonomiska konsekvenser.

Eleven:

- känner till Gröna stigen och vägen till FN:s globala mål.
- känner till FN:s globala mål och är medveten om kopplingarna mellan målen.
- bekantar sig med begrepp inom hållbar utveckling.
- tar del av skolans sorteringsystem.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- [Blir världen bättre?](#) Materialpaket om de globala målen. Till materialet finns det även en [lärarhandledning](#)
- Klimat på hållbar väg, WWF:s materialpaket för åk 1-9. [Övningar och experimentförslag](#) (sid. 26-54).
- [Undervisningsmaterial](#) om ekologiska fot- och handavtryck.
- [Materialpaket](#) i anslutning till cirkulär ekonomi.
- [Kolets kretslopp](#) som ett spel. Skyltar till spelet [hittas här](#).

4. Systemtänkande

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Sl4 Handleda eleven att ledigt **använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler** och att stärka elevens **visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga**.

Bi1 Eleven fördjupar sina färdigheter om **ekosystemens grundstruktur och funktion**.

Bi6 Eleven förstår betydelsen av **bioekonomi** och **ekosystemtjänster**.

Ge4 Eleven förstår betydelsen av att **bruka naturresurser hållbart**.

Ke4 Eleven förstår betydelsen av kemi för att bygga en hållbar framtid samt utvärderar sina egna val med tanke på en **hållbar användning av naturresurser och livscykeln** hos en produkt. (se även FY4)

Saml 8 Eleven lär sig att förstå och **tillämpa principer för hållbar ekonomi** utgående från ett privat- och nationalekonomiskt perspektiv.

Sl8 Eleven lär sig att tänka ekonomiskt. Eleven lär sig att i anslutning till slöjdprocessen **göra val** som **främjar en hållbar livsstil**.

Hu3 Eleven lär sig att **välja** och **använda råvaror, material, arbetsredskap, och teknologi** som främjar en hållbar livsstil.

Hu13 Eleven lär sig att **tolka faktorer** och **aktiviteter i anknytning till cirkulär ekonomi** och hushållsarbeten som belastar miljön och ekonomin.

Bk8 Handleda eleven att **granska** vilken betydelse konst och annan visuell kultur har för individen, gruppen och samhället ur ett historiskt och kulturellt perspektiv.

Ma3 Handleda eleven att **upptäcka** och **förstå samband** mellan det som hen lär sig.

Svl14 Handleda eleven att utveckla sin förmåga att **hantera information** och **tillämpa sina kunskaper** och att **använda sig av flera olika källor** och **göra källhänvisningar** i sin egen text, samt vägleda eleven att **agera etiskt på nätet** med hänsyn till integritetsskydd och följa upphovsrättsliga normer.

Häl1 Handleda eleven att **förstå bredden av begreppet hälsa**, olika sätt att främja hälsan samt människans levnadslopp, växande och utveckling ur ett resursperspektiv.

Re1 Vägleda eleven att **inse sambandet** mellan religion och kultur och att **uppfatta den religiösa mångfalden**.

E11 Hjälpa eleven att **bilda sig en helhetsuppfattning om arbetsätten** och **studiemiljön i årskurs 7–9**, utveckla elevens beredskap att studera i denna miljö och i olika grupper samt stödja eleven att **handla självständigt** och **ta ansvar för sina studier och val**.

Åk 7

5. Krittiskt tänkande

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Svl8 Eleven lär sig att **bedöma flera olika källor** för att få information och **använda informationen** på ett ändamålsenligt sätt.

Svl7 Handleda eleven i att **utveckla analytisk och kritisk läsfärdighet** och öva sin förmåga att **göra iakttagelser i texter** och att **tolka** dem med hjälp av ändamålsenliga begrepp samt befästa och bredda ord- och begreppsförrådet.

Fy12 Eleven använder och **bedömer kritiskt** olika informationskällor samt uttrycker och motiverar olika åsikter på ett för fysiken typiskt sätt.

Ke12 Eleven **använder** och **bedömer kritiskt** olika informationskällor samt **uttrycker** och **motiverar olika åsikter** på ett för kemin typiskt sätt.

Fortsätter på nästa sida.

Att utvärdera information och argument, identifiera antaganden, ifrågasätta status quo och reflektera över hur personlig, social och kulturell bakgrund påverkar tänkande och slutsatser.

Eleven:

- kan ta till sig texter och utvärdera innehållet.
- kan söka information och utvecklar sin källkritik och förståelse för AI.
- utvecklar sitt vetenskapliga tänkande.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- [Övningar](#) för elever att reflektera över normer.
- [Verktyg](#) för bildanalys.
- [Struktur och verktyg](#) för att skriva argumenterande text.
- [Bedömningsverktyg](#) för källkritik och källhänvisningen samt [lärarhandledning](#).

Åk 7

5. Kritiskt tänkande

Sida 2/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Hi2-3 Eleven lär sig att **hämta** historisk information och **bedöma informationskällornas tillförlitlighet** samt förstå att historisk information kan tolkas på olika sätt.

En1 Utveckla elevens förmåga att **reflektera över värderingar** och **företeelser** som anknyter till engelskans ställning och olika varianter samt ge eleven beredskap att **utveckla sin förmåga att agera i mångkulturella miljöer**.

Bi7 Handleda eleven att **utveckla naturvetenskapligt tänkande** och att **förstå samband mellan orsak och verkan**.

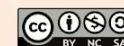
Ma8 Handleda eleven att **utveckla sin förmåga att hantera och analysera information** samt vägleda eleven att **granska information kritiskt**.

Ma20 Handleda eleven att **utveckla sitt algoritmiska tänkande** och sina **färdigheter att tillämpa matematik** och **programmering för att lösa problem**.

Hä6 Stödja eleven att utveckla sina färdigheter att **söka och använda information** om hälsa och sjukdomar samt främja elevens förmåga att **agera ändamålsenligt i situationer** som anknyter till hälsa, säkerhet och sjukdomar.

Lärstig för åk 8

Åk 8

11. Kollektivt handlande

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Ge11 Eleven lär sig färdigheter i att **delta** och **påverka på olika regionala nivåer**.

Fortsätter på nästa sida.

Att agera för förändring i samarbete med andra.

Eleven:

- lär sig att möta andra, lyssna och diskutera.
- lär sig att ge och ta emot respons.
- agerar för att upprätthålla en städad skolmiljö.
- utvecklar sin omsorg om andra genom att bl.a. panta för välgörenhet.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Materialpaket [Publicistguiden](#) från statens Medieråd vilar på tanken att elever utvecklar förmågor att förstå, värdera och tolka nyheter och information genom att själva skapa journalistik. Hur kan man påverka med journalistiska metoder?
- [Mediekompass Skrivarskola](#) syftar till att underlätta för lärare som vill använda sig av det journalistiska arbetet som metod i sin undervisning. Att skriva journalistiska texter lämpar sig såväl inom ramen för språkundervisningen, som ämnesövergripande helheter.
- Samling av de mest effektiva miljöåtgärderna. [Materialet](#) och miljöåtgärderna är sammanställda av Grön flagg.

11. Kollektivt handlande

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Sv11 Eleven utvecklar sin förmåga att **agera** i olika **kommunikationssituationer**.

Sv12 Eleven utvecklar sina textproduktionsprocesser och producerar text **tillsammans med andra**, stärker sin förmåga att ge och ta emot respons samt utvärderar sig själv som textproducent.

Ma2 Eleven påbörjar arbetet, håller i gång det och bedömer när arbetet blivit slutfört. Eleven **deltar på eget initiativ i gruppens arbete**.

Fy6 Eleven genomför experimentella undersökningar **tillsammans med andra**. Eleven arbetar på ett säkert och konsekvent sätt.

Fy8 Eleven utvecklar och tillämpar enkla tekniska lösningar i **samarbete med andra**.

Ke6 Eleven genomför experimentella undersökningar **tillsammans med andra**. Eleven arbetar på ett säkert och konsekvent sätt.

Ke8 Eleven utvecklar och tillämpar enkla teknologiska lösningar i **samarbete med andra**.

Ge10 Eleven lär sig kommunikations och **grupparbetesfärdigheter** samt att reflektera över sin aktivitet som en medlem i gruppen.

Re8 Eleven lär sig att självständigt och **tillsammans med andra** reflektera över livsfrågor i anknytning till mänskligheten, aktuella etiska frågor och de egna värderingarna i förhållande till dem.

Hu6 Eleven lär sig att **möta andra**, lyssna, diskutera och argumentera i elevgruppen.

Hu8 Eleven lär sig att arbeta självständigt och **som en del av gruppen** och den gemensamma uppgiften. Eleven lär sig att komma överens om fördelningen av arbetsuppgifter.

Mu3 Eleven vidareutvecklar sina färdigheter att spela och musicera i **grupp** genom att använda kroppen, rytm-, melodi- och ackordinstrument.

Sl6 Färdigheter i informations- och kommunikationsteknik och förmåga att **arbeta tillsammans med andra**.

Gy8 Eleven **arbetar tillsammans med alla** och kan reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationerna.

Gy7 Handleda eleven att **agera tryggt och sakligt**.

Ma2 uppmuntra eleven att **ta ansvar** för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i arbete **tillsammans med andra**.

Åk 8

12. Individuell handlingsförmåga

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Re9 Eleven utvecklar sin förmåga att **analysera sina etiska val** och hur de påverkar välbefinnandet och utvecklar sina **färdigheter att förverkliga en hållbar livsstil**.

Lå9 Eleven lär sig att reflektera över och förstå hur de **egna valen påverkar en hållbar framtid lokalt och globalt**.

Sam18 Eleven lär sig att förstå och **tillämpa principer för hållbar ekonomi** utgående från ett privat- och nationalekonomiskt perspektiv.

Fortsätter på nästa sida.

Att identifiera den egna hållbarhetspotentialen och aktivt bidra till att förbättra framtidsutsikterna för lokalsamhället och planeten.

Eleven:

- ❑ inser sin egen hållbarhetspotential genom att agera för hållbarhet.
- ❑ inspirerar andra genom att vara en förebild.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- ❑ Samling av de mest effektiva miljöåtgärderna. [Materialet](#) och miljöåtgärderna är sammanställda av Grön flagg.
- ❑ [Materialpaket](#) utarbetat av Naturskyddsföreningen kring hur man bekämpar invasiva arter. Det här är ett exempel på projekt som kan genomföras av eleverna.
- ❑ [Materialpaket](#) utarbetat från Naturskyddsföreningen om klimatomställningen. Blicka in i en framtid där klimatmålen har uppnåtts. Ta del av museiföremål och historier från den fossila tiden.
- ❑ [Materialpaketet](#) Klimatpaket för skolan innehåller övningar som hjälper eleverna att repetera och sammanfatta orsaker och verkan av klimatförändringen.

12. Individuell handlingsförmåga

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Bk11 Eleven lär sig att iaktta kulturell mångfald och hållbar utveckling samt lär sig att **påverka med hjälp av bilder**.

Sl8 Eleven lär sig att tänka ekonomiskt. Eleven lär sig att i anslutning till slöjdprocessen **göra val som främjar en hållbar livsstil**.

Hu3 Eleven lär sig att **välja** och **använda råvaror, material, arbetsredskap, och teknologi** som främjar en hållbar livsstil.

Hu5 Eleven lär sig att arbeta **hygieniskt, säkert** och **ergonomiskt** i undervisningsmiljön för huslig ekonomi med beaktande av de material som finns tillgängliga.

Hu13 Eleven lär sig att **tolka** faktorer och aktiviteter i anknytning till cirkulär ekonomi och hushållsarbeten **som belastar miljön** och **ekonomin**.

Bi14 Eleven inspireras att **påverka** och **agera** för att bygga en hållbar framtid. (bedöms ej summativt)

Bi6 Eleven lär sig om hur mänsklig verksamhet påverkar de förändringar som sker i miljön. Eleven **förstår biologins betydelse i byggandet av en hållbar framtid**. Eleven **förstår betydelsen av bioekonomi** och **ekosystemtjänster**.

Ge4 Eleven lär sig samspelet mellan människans verksamhet och naturen. Eleven förstår betydelsen av att **bruka naturresurser hållbart**.

Ge12 Eleven lär sig att växa till en **aktiv medborgare** som **handlar ansvarsfullt** och **tillägnar sig en hållbar livsstil**. (bedöms ej summativt)

Fy4 Eleven förstår betydelsen av fysik för att bygga en hållbar framtid samt **utvärderar sina egna val** med tanke på en hållbar användning av energiresurser.

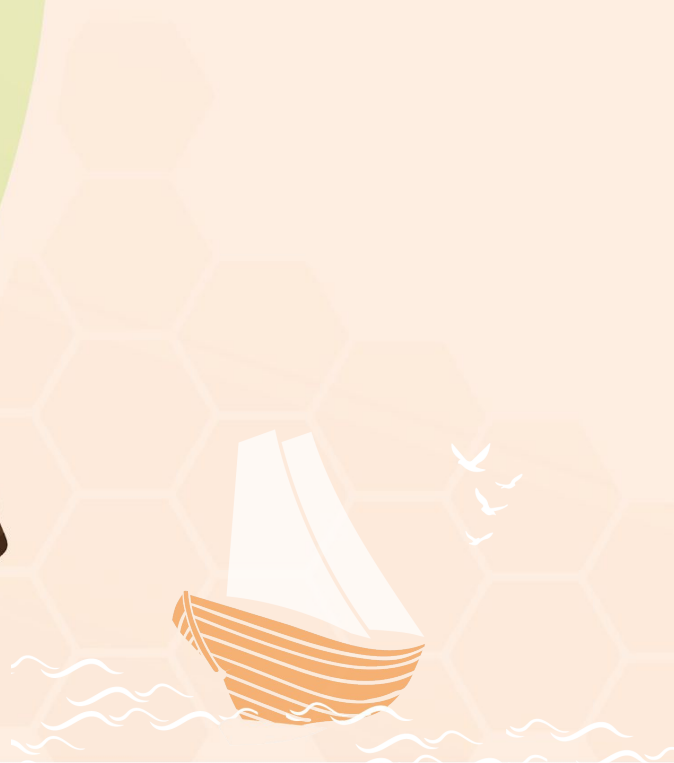
Ke4 Eleven förstår betydelsen av kemi för att bygga en hållbar framtid samt **utvärderar sina egna val** med tanke på en hållbar användning av naturresurser och livscykeln hos en produkt.

Gy6 Stärka **simkunnigheten** och **livräddningsfärdigheterna** så att eleven kan simma samt **rädda sig själv** och **andra** ur vattnet.

Ma2 uppmuntra eleven att **ta ansvar** för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i arbete tillsammans med andra.

Lärstig för år 9

Åk 9

2. Stödja rättvisa

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Bk11 Eleven lär sig att **iaktta kulturell mångfald** och **hållbar utveckling** samt lär sig att **påverka** med hjälp av bilder.

Hu7 Eleven lär sig att **förhålla sig accepterande** till **kulturell mångfald** i hemmen.

Fortsätter på nästa sida.

Att stödja jämlikhet och rättvisa för nuvarande och kommande generationer och dra lärdom av tidigare generationer i syfte att främja hållbarhet.

Eleven:

- får insikt om mänskliga rättigheter.
- utvecklar sin diskussionsförmåga.
- för fram sina ståndpunkter genom att skriva uppsats.
- respekterar andra elever genom att lyssna och ge respons på deras arbete.

FKonkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Material om barns olika livssituationer: [Livets lotteri](#) och [temauppgifterna](#).
- Bildbanken "Dollar street" finns på hemsidan [Gapminder.org](#). I [lärarhandledningen](#) finns det en detaljerad lektionsplanering (sid. 13-22) som hjälper eleverna att få en rättvisare bild av hur hushåll ser ut i olika inkomstklasser.
- [Klimatanpassningsspelet](#) som utarbetats av SMHI ger ökad förståelse för vad ett varmare klimat innebär och hur man kan möta de nya utmaningarna. Spelet passar för användning inom undervisning kring hållbar utveckling, klimat och samhällsplanering för åk 9 och uppåt.
- [Materialpaket](#) på hemsidan Landguiden om bland annat konflikter i världen.

2. Stödja rättvisa

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Bk11 Eleven lär sig att iaktta **kulturell mångfald** och hållbar utveckling samt lär sig att **påverka** med hjälp av bilder.

Hu7 Eleven lär sig att **förhålla sig accepterande** till **kulturell mångfald** i hemmen.

Sa3 Eleven lär sig att **förstå betydelsen av de mänskliga rättigheterna** samt principerna för en rättsstat och hur dessa anknyter till det finländska rättssystemet.

Hä4 handleda eleven att **reflektera** över frågor med anknytning till **individualitet, gemenskap** och **jämlikhet** ur ett hälsoperspektiv samt stödja elevens förmåga att **handla** på ett ansvarsfullt sätt i kommunikationssituationer.

Hä12 Eleven lär sig att **kritiskt bedöma** information som berör hälsa och sjukdom samt lär sig att **granska individens rättigheter, ansvar** och **möjligheter** att **påverka** i frågor som gäller hälsa och trygghet i den egna lärmiljön och den närmaste omgivningen.

Re6 Eleven lär sig att använda centrala begrepp i **etiskt tänkande**. Eleven känner till de **centrala mänskliga rättigheterna** samt de **etiska principerna** i den religion som studeras och andra religioner och åskådningar.

Bi13 handleda eleven att göra **etiskt motiverade val**.

Svl14 handleda eleven att utveckla sin **förmåga att hantera information** och **tillämpa** sina kunskaper och att **använda sig av flera olika källor** och göra **källhänvisningar** i sin egen text, samt vägleda eleven att **agera etiskt** på nätet med **hänsyn till integritetsskydd** och **följa upphovsrättsliga normer**.

Åk 9

6. Problemformulering

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Hk4 Eleven lär sig att **reflektera över frågor** med anknytning till individualitet, gemenskap och jämlikhet ur ett hälsoperspektiv samt lär sig att **handla på ett ansvarsfullt sätt** i kommunikationssituationer.

Bi7 Eleven lär sig samband mellan orsak och verkan inom biologin (vitsord 9 Eleven presenterar **meningsfulla frågor** om naturen och naturfenomen samt **redogör för biologiska samband** mellan orsak och verkan.)

Fortsätter på nästa sida.

*“På ett grundläggande plan handlar problemformulering om att fastställa vad det är som gör en viss situation utmanade och sedan identifiera de bästa åtgärderna för att ta itu med det, något som kräver systemtänkande. Problemformulering bidrar framförallt till att fastställa mål och staka ut riktningen för problemlösningssprocess”
(GreenComp sid. 21-22).*

Eleven:

- förstår de verkliga hållbarhetsproblemen.
- identifierar potentiella risker av den pågående klimatuppvärmningen.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Varför-kedjan en [övning](#) vars syftet är att eleverna är tvungen att reflektera kring bakgrundsfaktorer till en frågeställning/ett fenomen, se samband mellan det lokala och det globala och utmanas att tänka på sina egna antaganden och föruppfattningar.
- [Rollspel och materialpaket](#) om klädkonsumtion.
- [Materialpaket](#) om öppna laborationer.

Åk 9

6. Problemformulering

Sida 2/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Hk4 Eleven lär sig att **reflektera över frågor** med anknytning till individualitet, gemenskap och jämlikhet ur ett hälsoperspektiv samt lär sig att **handla** på ett ansvarsfullt sätt i kommunikationssituationer.

Bi7 Eleven lär sig samband mellan orsak och verkan inom biologin (vitsord 9 Eleven presenterar **meningsfulla frågor** om naturen och naturfenomen samt **redogör** för biologiska samband mellan orsak och verkan.).

Ge5 Eleven lär sig att tänka geografiskt. Eleven lär sig att **ställa geografiska frågor**.

Fy5 Eleven **formulerar forskningsfrågor** kring fenomen som granskas.

Ke5 Eleven **formulerar forskningsfrågor** kring fenomen som granskas.

Re8 Eleven lär sig att självständigt och tillsammans med andra **reflektera över livsfrågor** i anknytning till mänskligheten, aktuella etiska frågor och de egna värderingarna i förhållande till dem.

Ma5 Stödja eleven då hen **löser uppgifter** som kräver **logiskt** och **kreativt tänkande** och utvecklar de färdigheter som behövs för detta.

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Bi6 Eleven lär sig om hur mänsklig verksamhet **påverkar de förändringar** som sker i miljön. Eleven **förstår biologins betydelse** i byggandet av en hållbar framtid. Eleven **förstår betydelsen av bioekonomi och ekosystemtjänster**.

Bi14 Inspirera eleven att **påverka** och **agera** för att bygga en hållbar framtid.

Saml8 Eleven lär sig att **förstå** och **tillämpa** principer för **hållbar ekonomi** utgående från ett privat- och nationalekonomiskt perspektiv. (vitsord 9 Eleven motiverar åtgärder som **främjar hållbar framtid** och bedömer vilken inverkan de har på hushåll och nationalekonomier).

Fortsätter på nästa sida.

Att skapa alternativa hållbara framtidsvisioner genom att föreställa sig och utveckla alternativa scenarier. Att identifiera åtgärder som behövs för att förverkliga en önskvärd hållbar framtidsvision.

Eleven:

- använder sin fantasi, intuition och kreativitet i arbetsuppgifter.
- analyserar etiska val och deras påverkan på en hållbar framtid.
- ska förstå möjligheterna till att uppnå en önskvärd hållbar framtid, genom positiva attityder bl.a. genom good climate news.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- [Framtidslabbets filmklipp](#) om framtidskompetens kan användas både för lärare och elever.
- [Verktyget framtidstankar](#) utgöra ett stöd för elevens eller elevgruppens reflektion och diskussion kring olika framtidsvisioner.
- Framtidslabbet är en helhet med flera olika lektionsuppslag som läraren kommer åt genom att logga in på denna [själstudiemodul](#).
- Turun Yliopisto har utarbetat [12 övningar](#) för att öva upp framtidskompetens, materialet är på engelska.
- [Övning om det ekologiska handavtrycket](#) i Lilla miljöangestguiden (s.13). Under övningen är det möjligt att diskutera utgående från dessa bilder: [ekologiskt handavtryck](#) och [ekologiskt fotavtryck](#).

Åk 9

7. Framtidskompetens

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Fy4 Eleven förstår betydelsen av fysik för att **bygga en hållbar framtid** samt **utvärderar sina egna val** med tanke på en hållbar användning av energiresurser.

Ke4 Eleven förstår betydelsen av kemi för att **bygga en hållbar framtid** samt **utvärderar sina egna val** med tanke på en hållbar användning av naturresurser och livscykeln hos en produkt.

Re9 Eleven utvecklar sin **förmåga att analysera** sina etiska val och hur de påverkar välbefinnandet och utvecklar sina **färdigheter att förverkliga en hållbar livsstil**.
(Vitsord 9 Eleven kan **värdera etiska val** och ge exempel på deras direkta och indirekta inverkan på välbefinnande och en hållbar framtid.)

Livs9 Eleven lär sig att **reflektera över** och **förstå hur de egna valen påverkar en hållbar framtid lokalt och globalt**.

Sl1 Handleda eleven att **planera sitt arbete** samt att **utveckla idéer, undersöka** och **experimentera** på ett **företagsamt sätt**.

En1 Utveckla elevens förmåga att **reflektera över värderingar** och **företeelser** som **anknyter till engelskans ställning** och olika varianter samt ge eleven beredskap att utveckla sin **förmåga att agera i mångkulturella miljöer**.

Ma20 Handleda eleven att utveckla sitt **algoritmiska tänkande** och sina **färdigheter att tillämpa matematik och programmering** för att **lösa problem**.

Mu10 Handleda eleven att **upptäcka** hur **musiken påverkar känslorna och välbefinnandet**.

Fortsätter på nästa sida.

Sida 2/3

Åk 9

7. Framtidskompetens

Sida 3/3

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Sv15 Handleda eleven i att **utveckla de lässtrategier och metakognitiva färdigheter** som behövs för att **läsa, förstå, tolka och analysera texter** och för att **utvärdera sin läsfärdighet** och **bli medveten om hur den behöver utvecklas**.

Sv12 Handleda eleven i att **utveckla sina textproduktionsprocesser** och erbjuda eleven möjligheter att **producera text tillsammans med andra**, uppmuntra eleven att stärka **förmågan att ge och ta emot respons** samt hjälpa eleven att **utvärdera sig själv som textproducent**.

El6 Hjälpa eleven att **förstå arbetets betydelse för hens eget liv och för samhället** samt att **förstå olika läroämnens betydelse för framtida studier och för färdigheter som behövs i arbetslivet**.

Re10 Sporra eleven att **möta olika människor i dag och i framtiden** under fortsatta studier, i arbetslivet och på fritiden.

Åk 9

9. Utforskande tänkande

Sida 1/2

Att använda sig av ett förhållningssätt där man utforskar och kopplar samman olika discipliner, är kreativ och experimenterar med nya idéer eller metoder.

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Svl8 Eleven lär sig att **bedöma** flera olika källor för att få information och använda informationen på ett ändamålsenligt sätt.

Fi9 Eleven lär sig att förstå budskapet i muntliga och skriftliga texter genom att **använda sin slutledningsförmåga**. Eleven lär sig att hitta det centrala innehållet i texter för sin informationssökning.

Fy12 Eleven använder och **bedömer kritiskt** olika informationskällor samt uttrycker och motiverar olika åsikter på ett för fysiken typiskt sätt.

Ke5 Uppmuntra eleven att **formulera frågor** kring de fenomen som granskas och att **vidareutveckla frågorna** till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet.

Fortsätter på nästa sida.

Eleven:

- kan sammanställa hållbarhetsrelaterad information och data från olika discipliner till en helhet, bla cirkulär ekonomi och ett cirkulärt samhälle.
- analyserar olika produkters livscykler.
- kommer med idéer, genomför idéer, förbättrar sina och andras idéer för en mer hållbar vardag.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- Vad skall vi äta till middag- ett rollspel och [digert materialpaket](#) sammanställt av WWF.
- [Materialpaket](#) på Skaperskolen.no ger exempel på hur man kan genomföra kreativa processer i klassen.

Åk 9

9. Utforskande tänkande

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Ke12 Eleven **använder och bedömer** kritiskt olika informationskällor samt **uttrycker** och **motiverar** olika åsikter på.

Hi2-3 Eleven lär sig att **hämta historisk information** och **bedöma informationskällornas tillförlitlighet** samt förstå att historisk information kan tolkas på olika sätt.

Hi11 Eleven lär sig att använda olika källor, **jämföra dem och göra en egen motiverad tolkning** utgående från dem.

Hu10 Eleven lär sig att hämta och **jämföra information och identifiera tillförlitliga** källor för information i anknytning till huslig ekonomi som grund för sina val.

Bi11 Uppmuntra eleven att **tillämpa kunskaper och färdigheter** i biologi i sitt eget liv samt i samhällsdebatten och beslutsfattandet.

Bi7 Handleda eleven att **utveckla naturvetenskapligt tänkande** och att **förstå samband** mellan orsak och verkan.

Ma7 Uppmuntra eleven att **tillämpa matematik** också i övriga läroämnen och det omgivande samhället.

Ge4 Uppmuntra eleven att **reflektera över samspelet** mellan människan och naturen samt att **förstå betydelsen av en hållbar användning av naturresurser**.

Ge8 Handleda eleven att **utveckla geografiska undersökningsfärdigheter**.

Bk5 Handleda eleven att **tillämpa ett undersökande arbetssätt** när hen skapar bilder självständigt eller tillsammans med andra.

Mu6 Uppmuntra eleven att **bygga upp ett kreativt förhållande till musik** och handleda eleven att **improvisera, arrangera och komponera samt arbeta tvärkonstnärligt**.

SI1 Handleda eleven att **planera sitt arbete** samt att **utveckla idéer, undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt**.

Åk 9

10. Politisk handlingsförmåga

Sida 1/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14:

Samh3 Eleven lär sig att **förstå betydelsen av de mänskliga rättigheterna** samt **principerna för en rättsstat** och hur dessa anknyter till det finländska rättssystemet.

Samh 7 Eleven lär sig att **förstå demokratiska förfaringsätt** i samhälleligt beslutsfattande och att **använda dem i sitt närsamhälle**.

Fortsätter på nästa sida.

Att navigera i det politiska systemet, identifiera politiskt ansvar för ohållbara beteenden och kräva ändamålsenlig politik för hållbarhet. Att visa intresse, mod och vilja att samarbeta för att nå ökad hållbarhet.

Eleven:

- lär sig om politiskt ansvar.
- lär sig navigera i det politiska systemet.
- deltar i aktuella val.

Konkreta exempel på uppgifter och genomförande:

- [Filmer och övningar](#) för elever från Levande historia. Vad är propaganda?
- Materialet [Propaganda - Vad, hur och varför?](#) är tänkt som ett komplement till materialet *Propaganda och bilders makt* och riktar sig till lärare och elever på högstadiet och gymnasiet. Texten handlar om propaganda, med särskilt fokus på våldsbejakande och antidemokratiska budskap.
- [Materialpaket](#) med fokus på information om demokratins framväxt i Finland.
- Handbok i [demokratifostran](#) publicerad av ungasidéer.fi.

Åk 9

10. Politisk handlingsförmåga

Sida 2/2

Koppling till olika ämnens mål i LP14. Fortsättning:

Bk6 Uppmuntra eleven att **uttrycka sina åsikter** och att **tillämpa visuella kommunikations- och uttryckssätt** för att **påverka i sina egna bilder**.

Gy9 Handleda eleven att **agera enligt principen om rent spel** och **bära ansvar för gemensamma aktiviteter**.

Bi11 Uppmuntra eleven att **tillämpa kunskaper och färdigheter i biologi i sitt eget liv samt i samhällsdebatten och beslutsfattandet**.

Svl1 Handleda eleven att **utveckla sin förmåga att kommunicera målinriktat, ändamålsenligt, etiskt och på ett konstruktivt sätt i olika kommunikationsmiljöer**.